

BESZÁMOLÓ A 2020—21. TANÉVI ÁBEL JENŐ ORSZÁGOS LATIN TANULMÁNYI VERSENYRŐL

Az Ókortudományi Társaság — az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával — a 2020/2021-es tanévben is megrendezte, immár 57. alkalommal, országos, Ábel Jenőről elnevezett latin tanulmányi versenyét. A Minisztérium versenyünket a Nemzeti Tehetség Program keretében, az Emberi Erőforrás Támogatáskezelőn keresztül, az NTP-TMV-M-20-B-0020 sz. pályázat révén támogatta.

Az Ábel Jenő Országos Latin Tanulmányi Verseny 2021. február 5-ei első, iskolai fordulón 13 vidéki és 17 budapesti, azaz összesen 30 iskola 327 diákja versenyzett (nagyobb részt az iskolákban, kisebb részt virtuális úton, online felületen): 188-an a *minores* (Budapestről 110, vidékről 78) és 139-en a *maiores* (Budapestről 84, vidékről 55) kategóriában. A *maiores* kategória tételének címe „A lantművészet hatalma”, a *minores*é pedig „A bátor kisfiú és a barátságos delfin” volt. Az iskolákból 188 dolgozatot küldtek be, ebből 91-et a *maior* (Budapestről 50, vidékről 41), 97-et a *minor* (Budapestről 58, vidékről 39) kategóriában. A döntő fordulóra 24 (10 vidéki és 14 budapesti) iskolából hívtunk be összesen 101 főt, a *maior* kategóriában 51 (Budapestről 30, vidékről 21), a *minor* kategóriában 50 főt (Budapestről 33 vidékről 17), akik közül 47 *maior*, 49 *minor* versenyző április 17-én virtuális úton (Canvas LMS-rendszer segítségével) online felületen mérhette össze tudását. A *maiores* kategória tételének címe „Jobb az aranyból”, a *minores*é pedig „Hercules és Cacus” volt. A két forduló tételei honlapunkon, a <http://abeljeno.elte.hu/> címen megtalálhatóak.

A következőkben bemutatjuk a versenyünkön elkövetett jellegzetes fordítási hibákat, általánosabb körű nehézségeket, a döntő fordulóra koncentrálva, hiszen az első forduló tételeinek buktatóit a tanár kollégák versenyzőik dolgozatait javítva már megismerhették.

A *maiores* kategória idei döntőjén rendkívül széles élmény jött létre, és olyan fordítás egy sem akadt, amely lényegében értelmetlen mondatokból állna – noha a korábbi években rendre előfordult több vagy kevesebb ilyen versenydolgozat. Ez igen örömdetes fejlemény, melynek okát inkább csak találgatni tudjuk. Talán annak köszönhető, hogy a döntőbe immár kategóriánként csak fél száz diákot hívhatunk be, és a válogató ezáltal jobban betölti rendeltetését? Vagy azért teljesítettek ilyen jól a versenyzők, mert a járványhelyzet miatt az otthoni, megszokott környezetükben dolgozhattak? A fordítandó szöveg nehézségi fokán aligha múlt a dolog, hiszen abban szinte minden, a versenykiírásban szereplő nyelvtani jelenség előfordult, olyan igeneves szerkezetek és mellékmondatípusok is, amelyek egyébként gondot szoktak okozni. Ezen a ponton is elismerés illeti a tanár kollégákat, amiért a rendelkezésre álló alacsony óraszámban is ilyen kiváló eredményeket érnek el a grammatika megtanítása terén.

A fordítások tanulságait ismertetve rendszerint előkelő helyen szokott szerepelni a félreszótározásokból eredő hibák taglalása. Az idei döntőn, összevetve a korábbi évekkal, nem sok ilyen akadt. Egy szöveghely azonban, amely grammatikailag kifejezetten könnyűnek mondható, a szótár nem eléggé alapos tanulmányozása miatt foghatott ki többeken. A *marculum de sinu protulit* jelentése „elővett ruhája redőzetéből egy kis kalapácsot”. A Györkösy-féle szótárban a *sinus* első jelentése többeket félrevezetett: „görbület, kanyarulat; hajlás, domborodás, horpadás; katlan”. Mivel a kalapácsot valóban egy behorpadt ivóedény kiigazítása végett vette elő a történet mesterembere, többen úgy értették, a horpadásra utal a *de sinu*, s nem vették figyelembe a szótárban a harmadik helyen álló jelentést: „ruha ránca v hajtása, a tóga redőzete; zseb”. Érdemes megemlíteni az *aes*, *aeris* n. és az *aer*, *aeris* m. összekeverését is, amit a genitivusi alakok egybeesése magyaráz, noha a szöveg értelme jelzi, hogy érdemes lett volna egy kicsit hosszabban kutakodni a szótárban. Az *aeris* ugyanis a következő felsorolás első elemeként szerepel: *aeris, argenti, auri et omnium metallorum pretia*, vagyis „a bronz, az ezüst, az arany és az összes fém értéke”, ahol a félreszótározás révén

előálló „a levegő ... értéke”, szemantikailag meglepő volta okán, legalábbis gyanakvásra adhatott volna okot.

A mondatban terén a legtöbb problémát egy feltételes periódus okozta. Ennek értelmét jól megértették a versenyzők, de voltak, akik nem ismerték fel, hogy a *praeteritum imperfectum* jelenre vonatkozó irrealitást fejez ki. Néhány versenyző a *ne ... detraherentur* célhatározói alárendeléssel nem tudott megbirkózni, és tagadó értelmű, kijelentő főmondatnak tekintette. Végül pedig voltak néhányan, akiknek a *Tiberio regnante* ablativus absolutus okozott nehézséget, és dativusként próbálták lefordítani a szerkezetet. Azonban ebben az esetben sem beszélhetünk igazi visszatérő hibáról, hiszen csak néhány versenyző fordult elő ez a probléma. A szövegben szereplő másik igeneves szerkezetípussal, az *accusativus cum infinitivó*val még kevesebb gond akadt.

Szövegtani problémának tekinthető a névelő megfelelő lefordítása. Erről a tavalyi versenybeszámolóban részletesen volt szó, de idén is problémát okozott, hogy többen határozott névelőt használtak egy olyan főnév esetében, melyről még semmit sem árult el a szöveg. Így lett a *porrexit ei phialam* – „odanyújtott neki egy csészét” helyett – nem egy dolgozatban „odanyújtotta neki az ivóedényt”. Végül egy helyesírási, hovatovább szépészeti kérdést kell megemlítenünk. A *Caesar* a versenyszövegben többféleképpen fordítható, a „Cézár” azonban nem tartozik ezek közé – az említett írásmód egy ritka modern férfinév és leginkább egy saláta nevéből ismerős. Meglepő a *Tiberius* név sz-szel való írása is, szerencsére nem sok dolgozatban talákoztunk vele.

Összegzésül elmondhatjuk, hogy a nem túlságosan könnyű szöveget a versenyzők széles élmezőnye kiválóan megértette. Néhány esetben szinte hibátlan fordítás született, és különösen örömdetes, hogy több versenyző remek stílusérzékről is tanúságot tett.

A *minores* kategóriában is ismét igen erős volt a mezőny – a mitológiai témájú szöveg, úgy tűnik, még a tavalyinál is közelebb állt az ifjú versenyzőkhöz. A döntő fordulóban gyakorlatilag *mindenki* megértette a szöveg fő vonalait és „poénját” (miszerint *Cacus*nak azáltal sikerül majdnem rászednie *Herculest*, hogy a farkánál fogva elvezetett marha fordított nyomokat hagyott) – ez akkor is örömdetes tény, ha egyben igencsak meg is nehezítette a dolgozatok értékelését és rangsorolását. Amellett azonban, hogy ezúton is gratulálunk a kategória minden döntősenek és felkészítő tanáraiknak, idén is érdemes lehet röviden szót ejteni néhány típushibáról, illetve a szöveg kapcsán felmerülő nyelvi problémáról.

Természetesen ismét említésre méltó kérdéskör a történetek elmesélésére használatos latin igeidők fordítása. Az első fordulóban a *praesens historicum* fordítása jelentette az egyik fő feladványt ezzel kapcsolatban – a döntőben ez nem merült fel, azonban, a versenykiírásnak megfelelően, itt már szerepelhetett néhány *coniunctivus* is. Ezek fordítása a legtöbbeknek nem jelentett gondot, hiszen az első mondatban szereplő *cum historicum* (*Cum Hercules tergemini Geryonis boves mirabiles sustulisset...*) fordítása éppúgy adja magát a szöveggörnyezetből, mint a marhatolvaj trükkjének célját leíró *ut finale* (*ut inversa vestigia bos relinqueret*), de azért olyanok is akadtak, akik, akár annak ellenére is, hogy szemlátomást értették, miről van szó, a magyar fordításban mégiscsak valahogyan „feltételelessé” akarták tenni a múlt idejű kötőmódokat. Ez pedig okos hiba ugyan, de hiba.

A kijelentő módú *praeteritum imperfectum* is rejtett magában egy kisebbfajta kihívást a szöveg utolsó mondatának elején: *Iam Hercules indignans abibat...* – az *imperfectum de conatu* kifejezést a versenyzőknek persze még nem kell ismernie, azt azonban a történet folytatásából ki lehetett találni (ahogyan sokan ki is találták és érzékeltették is a fordításukban), hogy ez itt sokmindent jelenthet, de azt nem, hogy *Hercules* már nincs a színen, amikor *Cacus* terve lelepleződik. Ez egyébként két itt meg nem válaszolható, de mindenképpen meggondolásra érdemes kérdést is felvet. Egyrészt a latin múlt időket: mennyire érdemes az iskolai gyakorlatban hangsúlyozni a *praesens perfectum* és a *praeteritum imperfectum* jelentése közötti különbséget, annak ellenére, hogy a legtöbb esetben mindkettőt az egyetlen magyar múlt idővel fordítjuk? Fogas kérdés – itt azonban mindenképpen segítette a jó, a történetbe illő fordítást, ha a versenyzőnek eszébe jutottak a különbségtétel fő vonalai.

A másik kérdéskör a fordítás gyakorlati praktikáié, amely ráadásul új értelmet is nyer a verseny digitális formátuma kapcsán. Ennek a sajnálatos okokból kialakult helyzetnek az egyik

lehetséges előnye ugyanis éppen az, hogy ebben a médiumban sokkal könnyebb (Horatius *Ars poetica*-beli gondosságát követve) visszamenőleges javításokat eszközölni a koherencia érdekében, mint papíron. És mégis, egyik-másik (sokszor egyébként ügyes) fordítás azt a benyomást keltette, mintha a versenyző rögtön kőbe véste volna az első megoldásait, és nem tágitott volna mellőlük, akármi is történt a későbbi mondatokban. Az első benyomás ereje tréfálja meg ilyenkor az embert, akárhányszor is ellenőriz? Esetleg a szótárazás és a fordítás munkafázisainak túl rideg elválasztása? Vagy, hogy másfelől is megnézzük a rendhagyó körülményeket: nem erősebb tényező-e a digitálisan szerkesztett szöveg könnyű javíthatóságánál az, hogy az embernek lehet egy olyan (akár csak tudatalatti) benyomása, hogy az ilyen szöveget kevésbé *szokás* utólag javítgatni, mivel a legtöbb digitális szöveg, amivel találkozunk, informális jellegű? Újabb nehéz kérdések – azt mindenesetre reméljük, hogy a legutóbbin a következő verseny kapcsán már nem kell gondolkodnunk.

Idén is előfordultak persze elkapkodott vagy figyelmetlen szótárazásból adódó kisebb hibák (ezek túlélése a fordítás végleges verziójáig kapcsolatban van azzal, amiről az előbb volt szó), és bár a mostani szövegekben erre kevesebb lehetőség adódott, a nevek át- vagy át nem írásával kapcsolatos zavarok is – de mindez nem jelentős ahhoz a kifejezetten jó színvonalhoz képest, amelyet a kategória döntő fordulójában született dolgozatok döntő többsége képviselt.

Versenységünkön a helyezettek és a kiemelt dicséretesek az elismerő oklevélen túl könyvjutalomban is részesültek, a dicséretesek teljesítményét pedig oklevéllel ismertük el. Ebben a tanévben a helyezetteken túl mind a kiemelt dicséretesek, mind a dicséretesek versenylogós pólót és vászontáskát, továbbá egy Ókor-folyóirat példányt is kaptak tárgyjutalomként, így módon összesen 61 főt díjazhattunk. Ezen túlmenően versenységünk (következő tanévben 11-12. osztályos) helyezettei, kiemelt dicséretesei és dicséretesei részt vehetnek majd (őszi külön felhívást követő regisztráció után) a következő tanévi, májusi arpinói nemzetközi Cicero-verseny jövő januári hazai válogatóversenyén: az itt legsikeresebben szereplő diákok képviselhetik majd hazánkat a latin diákolimpiának számító nemzetközi versenyen.

A felkészítő tanárokat a versenységünk utóbbi húsz évének tételeiből összeállított kiadvánnyal ajándékoztuk meg. A könyvjutalmakat idén 11 kiadó nagylelkű felajánlása biztosította. A következő kiadóknak rójuk itt le hálás köszönetünket Versenységünk lelkes és rendszeres támogatásáért: Szent István Társulat, Tinta, Akadémiai, Argumentum, Kairosz, L'Harmattan, Gondolat, Atlantisz, Scolar, Lexika és Hungarovox. Ezen kívül az Ókor című folyóirat szerkesztősége s kiadója, a Gondolat a két kategória első háromezettjének és tanáruknak egyéves előfizetést ajánlott fel.

Továbbá a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója, Varga Benedek a két kategóriaezettjeinek és kiemelt dicséreteseinek, kategóriánként összesen 20 főnek egy-egy tiszteleti belépőjegyet ajánlott fel, amely egy diák és egy szülő ingyenes belépésére jogosít fel, és amelyet az év végéig használhatnak fel a díjazottak.

Végezetül szeretnénk köszönetet mondani minden latintanárnak és versenyző diáknak áldozatos munkájukért, az iskolák igazgatóinak a latinoktatás támogatásáért, a verseny szervezőbizottságának a sikeres lebonyolításért. Versenységünk pénzügyeinek és pályázati teendőinek intézéséért továbbá köszönet jár Adamik Bélának, az adminisztrációs feladatok lelkiismeretes ellátásáért és a honlap működtetéséért Nemes Júliának, a verseny Canvas-felületének létrehozásáért és gondozásáért pedig Nemes Szilviának.

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy versenységünk több évtizedes hagyományaihoz méltó módon zajlott le, és remélhetőleg fontos szerepet tud betölteni a középiskolai latinoktatás fennmaradásában, amely egyedül képviseli az ókori kultúrát és nyelveket a középfokú oktatásban, és így döntő szerepet játszik a magyar ókortudomány utánpótlásának biztosításában.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma és az Ókortudományi Társaság Ábel Jenő Latin Tanulmányi
Versenyének végeredménye
2020/2021. tanév

Maiores kategória

I. helyezett

Horváth Hanna Szabrina, a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska, igazgató: Láng György

II. helyezett

Kopper Borsa, a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska, igazgató: Láng György

III. helyezett

Szász Gyöngyvér, a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Pálfi Remig, igazgató: Kalász Ákos

4. helyezett: *Rózsa Simon Péter*, a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska, igazgató: Láng György
5. helyezett: *Ittész Klára*, a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő, igazgató: Barlay Bence
6. helyezett: *Sárváry Márton*, a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska, igazgató: Láng György
7. helyezett: *Tar Lilla*, a budapesti Madách Imre Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Szücsiné Laczkó Eszter, igazgató: Mészáros Csaba
8. helyezett: *Szabó Cecília Mária*, a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Marsai Csaba, igazgató: Barlay Bence
9. helyezett: *Elter Luca*, a szentendrei Református Gimnázium növendéke, tanára: Gergely Judit, igazgató: Földi János
10. helyezett: *Papp Judit*, a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes, igazgató: Varga Attila

kiemelt dicséretben részesült

<i>Papp Ivetta</i>	a budapesti ELTE Apáczai Csere János Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Szedenik Hanna
<i>Gadányi Boldizsár</i>	a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska
<i>Wertán Brúnó</i>	a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő
<i>Kun Lenke</i>	a budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Péli Ágota
<i>Handl Barnabás</i>	a pannonhalmi Bencés Gimnázium növendéke, tanára: Czákó Tiborné
<i>Rinézer Bianka</i>	a budapesti Madách Imre Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Szücsiné Laczkó Eszter
<i>Csáji Gyöngyvér</i>	a budapesti Budapest Fasori Evangélikus Gimnázium növendéke, tanára: Gergely Gábor
<i>Morvai Viktória Bereniké</i>	a budapesti Madách Imre Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Szücsiné Laczkó Eszter
<i>Daróczy Kata</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Pálfi Remig
<i>Galambos Boglárka Ágnes</i>	a székesfehérvári Ciszterci Szent István Gimnázium növendéke, tanára: Berta Annamária

dicséretben részesült

<i>Proity József</i>	a pannonhalmi Bencés Gimnázium növendéke, tanára: Czákó Tiborné
<i>Kovács Dorka</i>	a budapesti Veres Péter Gimnázium növendéke, tanára: Hőnich Orsolya
<i>Szathury Csaba</i>	a budapesti Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Kormos Zoltán
<i>Szabó Zsófia</i>	a budapesti Eötvös József Gimnázium növendéke, tanára: Imre Flóra
<i>Phan Viet Dung</i>	a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Mozer Tamás
<i>Boldizsár Benedek</i>	a budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Péli Ágota
<i>Nagy Fanni Patrícia</i>	a budapesti II. Rákóczi Ferenc Gimnázium növendéke, tanára: Jármí Viktória

<i>Mencseli Réka Vanessza</i>	a kecskeméti Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Sipőcz Brigitta
<i>Villant Anna</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Pálfai Remig
<i>Gajda Sára Erzsébet</i>	a székesfehérvári Teleki Blanka Gimnázium növendéke, tanára: Gajda Péter
<i>Varga Dániel</i>	a pannonhalmi Bencés Gimnázium növendéke, tanára: Czakó Tiborné

Minores kategória

I. helyezett

Szakács Domonkos, a budapesti Jedlik Ányos Gimnázium növendéke, tanára: Bérczesné Sidó Andrea, igazgató: Bese Benő

II. helyezett

Beke Ágoston, a budapesti Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Acél Zsolt, igazgató: Horváth Bálint Pál

III. helyezett

Csák Emma, a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Reitter Zsófia, igazgató: Varga Attila

- 4. helyezett: *Windhoffer Boglárka*, a budapesti Városmajori Gimnázium növendéke, tanára: Zaránd Kinga, igazgató: Dr. Szebedy Tas
- 5. helyezett: *Sós Ádám*, a soproni Berzsenyi Dániel Evangélikus Gimnázium növendéke, tanára: Jakabné Csizmazia Eszter, igazgató: Tölly Balázs
- 6. helyezett: *Horváth Ákos*, a debreceni Tóth Árpád Gimnázium növendéke, tanára: Biczóné Porcsin Judit, igazgató: Fenyősné Kircsi Amália Márta
- 7. helyezett: *Arany Dóra*, a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes, igazgató: Varga Attila
- 8. helyezett: *Bodó Hanna*, a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő, igazgató: Barlay Bence
- 9. helyezett: *Balás Borbála*, a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő, igazgató: Barlay Bence
- 10. helyezett: *Juhos Bálint*, a budapesti Veres Péter Gimnázium növendéke, tanára: Hőnich Orsolya, igazgató: Székely György

kiemelt dicséretben részesült

<i>Biró Alexa</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Bánfay Ágota
<i>Nagy Sarolta</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes
<i>Vaskó Csenge</i>	a szigetszentmiklósi Batthyány Kázmér Gimnázium növendéke, tanára: Talabér Miklós
<i>Tóth Máté</i>	a budapesti Városmajori Gimnázium növendéke, tanára: Zaránd Kinga
<i>Hauser Márton</i>	a budapesti Veres Péter Gimnázium növendéke, tanára: Hőnich Orsolya
<i>Frivaldszky Margit</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Bánfay Ágota
<i>Szabó Veronika</i>	a budapesti Városmajori Gimnázium növendéke, tanára: Zaránd Kinga
<i>Ambrus Dorka</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Bánfay Ágota
<i>Gyors Máté Bence</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Barcza Csillag
<i>Tamás Ágoston</i>	a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska

dicséretben részesült

<i>Százados András</i>	a budapesti Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Acél Zsolt
<i>Jávor Bence</i>	a budapesti Városmajori Gimnázium növendéke, tanára: Zaránd Kinga
<i>Szatmári András</i>	a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő
<i>Plette Szabolcs</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Király Bálint
<i>Csikós Tímea</i>	a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska
<i>Patocskai Dávid</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes

Szabó Anna

a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska

Lelkes Artemisz

a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska

Biró Anna

a budapesti II. Rákóczi Ferenc Gimnázium növendéke, tanára: Kukucskáné dr. Szalontai Erika

Rudan Klára

a szentendrei Református Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Török Márta